

Danmark – en åben økonomi

Af Preben Etwil og Thomas Lungholt (red.)

Indledning

Dansk velstand afhænger af omverden

Danmark har mange økonomiske relationer til omverdenen. Dansk økonomi har altid været afhængig af bevægelser af varer, tjenester, arbejdskraft og kapital hen over grænserne. Det har været en nødvendig forudsætning for at sikre Danmarks stigende velstand.

Danske butikker fyldt med udenlandske varer

Når vi går i supermarkedet, vil mange af de varer, der lægges i indkøbskurven, være importerede varer. Ja, selv de varer, der er DK-mærket, vil ofte være bearbejdet på maskiner og anlæg samt indeholde rå- og hjælpestoffer, der kommer fra udlandet. Når vi holder ferie, går turen ofte til udlandet, og når vi sparer op, kan en del af opsparingen meget vel tænkes at blive placeret i udenlandske værdipapirer. Vi tænker sjældent over det, da de markeder, vi handler på, ofte har fået fjernet mange af de restriktioner, de tidligere var underlagt.

Import og eksport hænger sammen

For at vi kan få råd til at købe udenlandske varer eller at rejse udenlands er det nødvendigt, at Danmark producerer varer og tjenester, som kan sælges i udlandet. Økonomien hænger dybest set sammen på den måde, at vi kun kan købe noget i udlandet, hvis vi kan producere noget, som udlandet gerne vil købe. Det gælder naturligvis ikke for den enkelte person, men for samfundet som helhed.

Hvad indeholder denne artikel?

Find rundt i statistikken

Denne temaartikel fokuserer på en række væsentlige økonomiske statistikker, der belyser Danmarks økonomiske relationer med udlandet. Artiklen består overordnet af to dele. Den første del belyser, hvordan Danmark i stigende grad er en del af den globale økonomi. Den anden del beskriver sammenhængen mellem en række vigtige udenrigsøkonomiske begreber og statistikker og skal ses som en slags læsevejledning til kapitlet "En verden udenfor" på side 150 - 157.

Danmark en del af den globale økonomi

Siden midten af 1960'erne og frem til i dag er importens og eksportens betydning for den samlede danske økonomi blevet langt større. Danmark deltager dermed i stigende grad rent økonomisk i den globaliserede verden. Geografisk nærhed spiller en stor rolle for, hvilke lande vi importerer fra og eksporterer til. Næsten trefjerdedele af vores samlede import og eksport er fordelt på kun ti lande – heraf hovedsagelig europæiske.

Danmarks import består typisk af varer til forbrug og til anvendelse i industrien og andre erhverv, mens vareeksporten hovedsagelig består af industri- og landbrugsprodukter samt olie og naturgas. Danmark importerer mange flere forskellige varegrupper, end vi eksporterer, og det er ganske typisk for et lille land. Statistikken viser også, at prisudviklingen på de importerede varer har ligget under den indenlandske inflation, og det har bidraget til at holde de danske priser nogenlunde i ro. Danmark handler ikke kun med varer, men også i stigende grad med tjenester. Den helt store tjenestepost i Danmark er søtransport. Mere end halvdelen af den samlede handel med tjenester stammer herfra.

Danmark er siden begyndelsen af 1960'erne gået fra underskud på betalingsbalancen – og deraf øget nettogæld – til et løbende overskud på betalingsbalancen siden 1990 (bortset fra 1998), hvilket har resulteret i, at Danmark i dag er så godt som gældfri.

Samspelet mellem dansk og udenlandsk økonomi

Den anden del af artiklen er en slags læsevejledning for dem, som gerne vil fordybe sig lidt mere i tabellerne om udenrigshandel og betalings- og kapitalbalance. Denne del af artiklen belyser, hvordan forskellige økonomiske begreber skal forstås, og hvordan de spiller sammen. Det beskrives fx, hvordan bytteforholdet og Danmarks internationale konkurrenceevne spiller sammen, hvordan sammenhængen mellem import- og eksportpriser skal forstås, og hvordan de skal anvendes i økonomiske analyser. Også mekanismerne i betalingsbalance- og kapitalbalancestatistikkerne beskrives.

Danmark en del af den globale økonomi

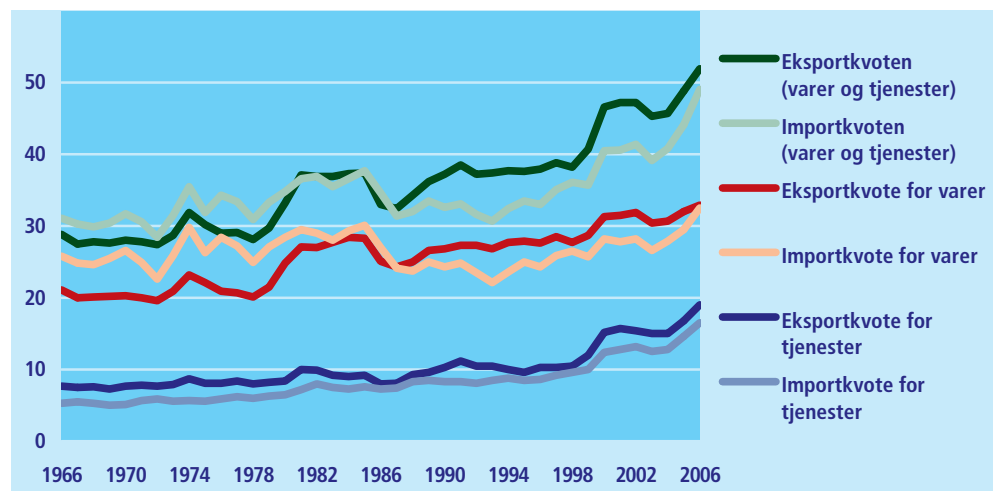
Import- og eksportkvoten viser Danmarks økonomiske åbenhed

Danmarks økonomiske åbenhed kan bl.a. illustreres ved at se på enten importen eller eksporten i forhold til Danmarks samlede produktionsresultat (BNP). Disse forhold kaldes henholdsvis import- og eksportkvoter. Stiger importkvoten er det udtryk for, at Danmark anvender en større import til et givent produktionsresultat. Man kan også udtrykke det på den måde, at de varer, vi køber i Danmark, indeholder en stigende importandel. Stiger eksportkvoten viser det, at afsætningen af dansk producerede varer i stigende grad foregår i udlandet. For på sigt at kunne opretholde en balanceret udenrigshandel er det nødvendigt, at importkvoten ikke vokser hurtigere end eksportkvoten. Stigende import- og eksportkvoter øger Danmarks økonomiske afhængighed af udlandet, hvilket stiller krav til den økonomiske politik. En undersøgelse foretaget af Danmarks Statistik viser, at eksporten har været den mest betydningsfulde faktor bag den økonomiske vækst i Danmark gennem de seneste 15 år. Eksportens betydning for den økonomiske vækst har været omkring dobbelt så stor som betydningen af både det private og det offentlige forbrug.

Vare- og tjenestehandlen i forhold til BNP

Procent

Figur 1

Importen og eksporten stiger hurtigere end BNP

Figur 1 viser tydeligt, at både importen og eksporten er steget betydelig hurtigere end BNP (bruttonationalproduktet). Importen af varer og tjenester i forhold til BNP er således steget fra at udgøre 31 pct. af BNP i 1966 til 49 procent i 2006. Eksporten er ligeledes steget fra at udgøre 29 pct. af BNP i 1966 til at udgøre 52 pct. i 2006. Tjenestehandlen er i øvrigt steget endnu hurtigere end varehandlen, hvilket især skyldes søtransportens store bidrag fra midten af 1990'erne. Eksportkvoten for tjenester er steget fra at udgøre 8 pct. i 1966 til at udgøre 19 pct. i 2006, mens de tilsvarende tal for importkvoten er 5 pct. og 17 pct.

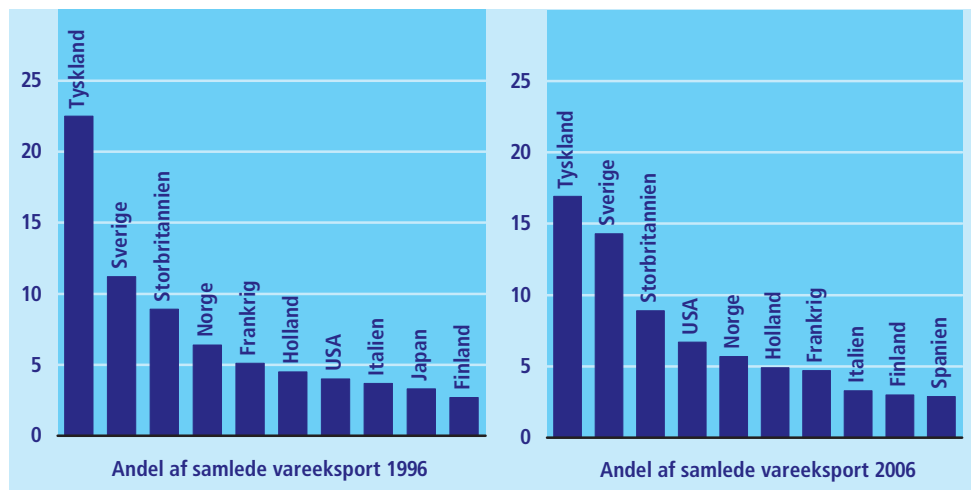
Hvilke lande handler vi med?

Danmark handler med mere end 200 lande. Hovedparten af handlen er imidlertid koncentreret på nogle få lande. De ti største eksportlande aftog 71 pct. af den samlede danske vareeksport i 2006. Et forhold, der ikke er ændret meget over tid. Denne tilsyneladende stabile udvikling dækker dog over, at nogle lande relativt er gået frem, mens andre lande relativt har tabt andele.

De ti største eksportmarkeder

Procent

Figur 2

Danmarks eksport er afhængig af udlandets økonomi

I de ti år, som vi ser på, er eksporten af varer til Sverige vokset noget hurtigere end den generelle eksportfremgang, mens eksporten til Tyskland har været mere afdæmpet end den generelle vækst i eksporten. I figur 2 kan det ses, at Tysklands andel af den danske eksport er faldet fra 23 pct. i 1996 til 17 pct. i 2006, mens eksportandelen til Sverige er vokset fra 11 pct. til 14 pct. Statistikken viser tydeligt, at den danske eksport er følsom over for den økonomiske udvikling i de lande, vi eksporterer til. Tysklands økonomiske vækst i denne periode var nemlig præget af negative eftervirkninger af genforeningen i 1990, hvilket betød, at Tysklands import fra Danmark relativt blev mindre. Den svenske udvikling var derimod præget af en svensk devalueringsspolitik, som efter den økonomiske genopretning øgede importen fra Danmark.

Ni europæiske lande på top ti

Det fremgår også af figur 2, at geografisk nærhed spiller en betydelig rolle for eksportmønsteret. Ni ud af de ti største eksportmarkeder i 2006 er europæiske lande. Eneste ikke-europæiske land på Danmarks top ti over eksportlande er USA. Top ti listen over eksportlande har over tid vist sig at være ret stabil. Det eneste nye land på listen siden 1996 er Spanien, som har fået en plads i top ti på bekostning af Japan.

Importen mere koncentreret end eksporten

Landekonzentrationen er faktisk lidt større på importsiden end på eksportsiden. De ti største importlande dækkede 72 pct. af den samlede import i 2006, hvilket er et fald fra 76 pct. i 1996.

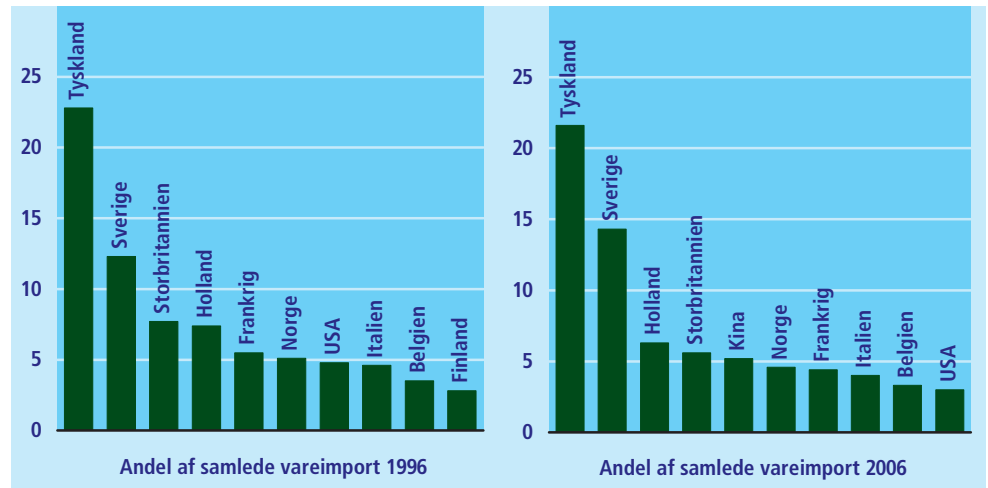
Mange faktorer påvirker udenrigshandlen

Ud over geografisk nærhed spiller samhandelslandenes størrelse, landenes erhvervsstruktur, kvaliteten af landenes lovgivning, landenes forbrugsmønstre, infrastruktur og fælles sprogforståelse en rolle for udenrigshandlens omfang.

De ti største importmarkeder

Procent

Figur 3

Kina ind på en femteplads

Den mest bemærkelsesværdige udvikling på importsiden har været, at Kina er stormet ind på en femteplads i 2006 og har dermed passeret så store importlande som Norge, Frankrig, Italien, Belgien og USA. Importen fra Kina er mere end fordoblet siden 2000, hvor Kina første gang dukkede op på Danmarks top ti landeliste over importlande. Kina er stadig kun det sekstende største eksportmarked for Danmark, og Danmark har nu et stort handelsunderskud i samhandlen med Kina.

Importen fra Kina et udtryk for globalisering

Den stærke vækst i importen fra Kina viser først og fremmest, at globaliseringen direkte påvirker danske forhold. Til de positive sider af denne udvikling hører, at forbruget i Danmark bliver billigere. Ligeledes skaber det ofte job til de veluddannede, der er beskæftigede med logistik, handel, marketing og design. På den anden side har flere personer, der var ansat i den direkte importkonkurrerende produktion, mistet deres arbejde, og har måttet finde andet arbejde.

Hvem foretager handlerne?

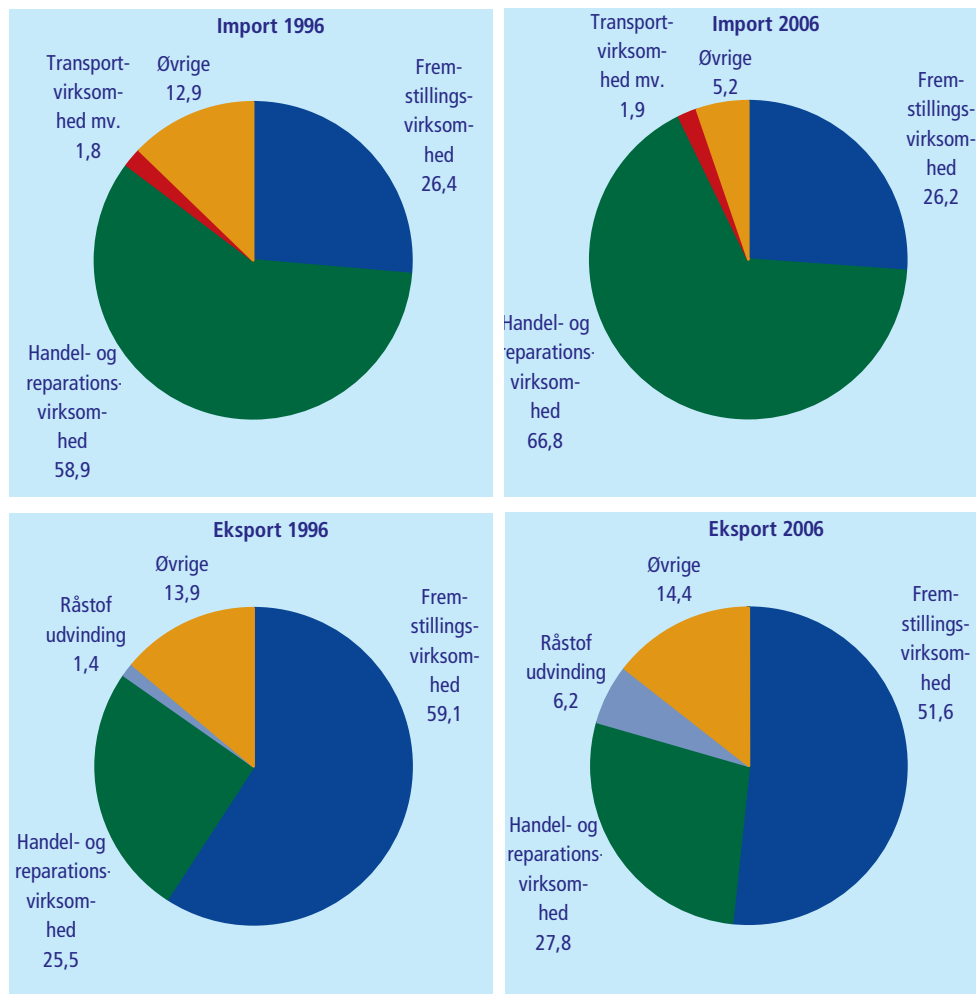
Få brancher står for import og eksport

En undersøgelse af, hvilke danske brancher der står for selve udenrigshandlen, viser en stor koncentration på relativt få virksomhedsbrancher. Fremstillingsvirksomheder er dominerende inden for vareeksporten, mens handels- og reparationsvirksomheder står for hovedparten af vareimporten. Figur 4 viser, at fremstillingsvirksomhedernes eksportandel af den samlede eksport i de sidste ti år er faldet fra 59 pct. til 52 pct., mens handelsvirksomhedernes importandel af den samlede import i den samme periode er steget fra 59 pct. til 67 pct.

Udenrigshandlen fordelt på virksomhedsbrancher

Procent

Figur 4

Hvilke varer handler vi med?

Vi importerer til forbrug og produktion

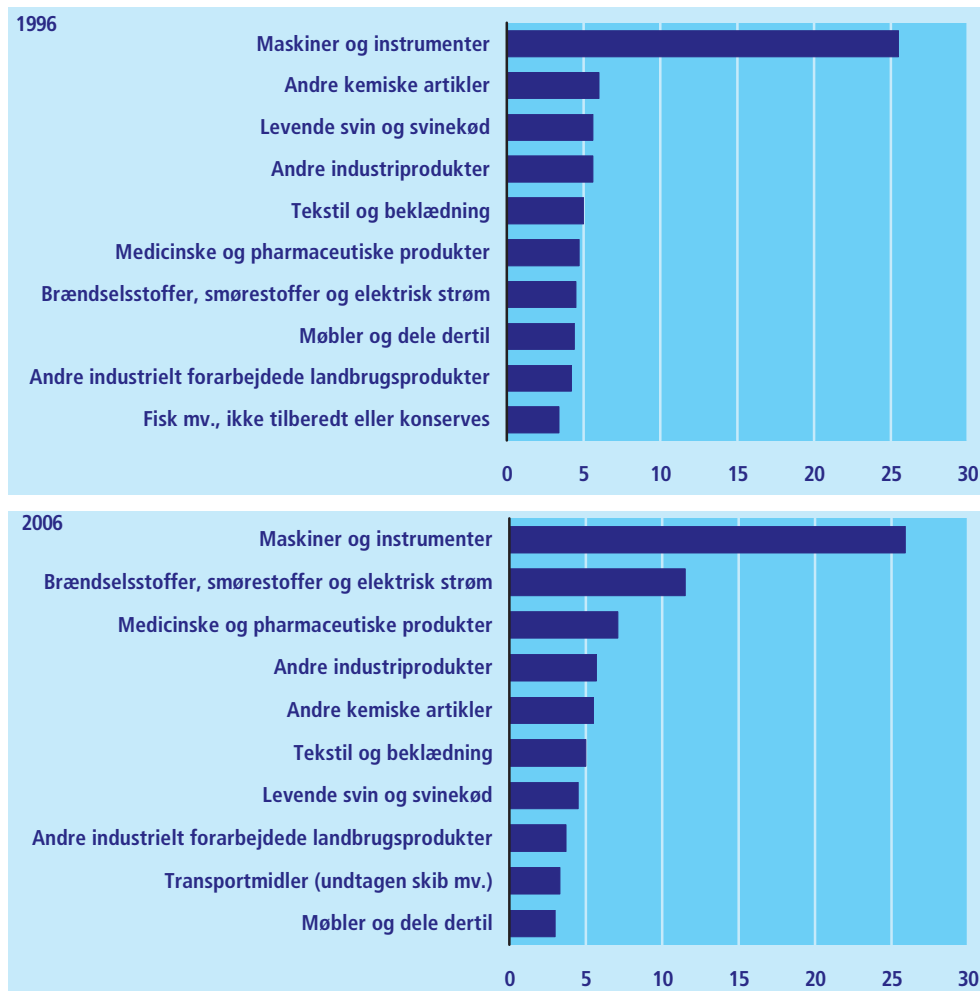
Danmarks import består typisk af varer til forbrug og til anvendelse i industrien og andre erhverv, mens eksporten hovedsageligt består af industri- og landbrugsprodukter samt olie og naturgas. Farmaceutiske og kemiske produkter samt maskiner og instrumenter er de store varegrupper i industrieksporten, men også beklædning, møbler og fødevarer er vigtige eksportvarer.

Samtidig er færdigvarernes andel af den samlede import i de sidste ti år steget betragteligt, og handlen med disse varer udgjorde i 2006 omkring halvdelen af den samlede import. I samme periode er handlen med halvfabrikata derimod reduceret, og den udgør nu kun omkring en tredjedel af den samlede import.

De ti største eksportvaregrupper andel af samlede vareeksport

Procent

Figur 5

Olie og naturgas rykket fra syvendeplass til andenplads på ti år

Figur 5 viser Danmarks ti største eksportvaregrupper. Det skal bemærkes, at eksportvaregrupperne er meget forskelligt sammensat. Den største varegruppe, maskiner og instrumenter, omfatter i realiteten et meget bredt varesortiment – lige fra industrielle maskiner over mobiltelefoner til instrumenter, der anvendes i sygehussektoren. Denne varegruppe har i perioden været på et relativt konstant leje omkring en fjerdedel af den samlede eksport. Til gengæld er varegruppen brændselsstoffer, elektrisk strøm mv. steget betragteligt i perioden. Andelen er blevet mere end fordoblet – fra at udgøre mindre end 5 procent af den samlede eksport i 1996 til at tegne sig for 12 procent af eksporten i 2006. Det har samtidig betydet, at denne varepost er gået fra at være den syvendestørste eksportvaregruppe i 1996 til at være den næststørste varegruppe i 2006. Denne udvikling har bidraget til, at Danmark er gået fra at være nettoimportør til at være nettoeksportør af energi. Et forhold, der har gavnnet den samlede handelsbalance.

Eksportkoncentrationen er stigende

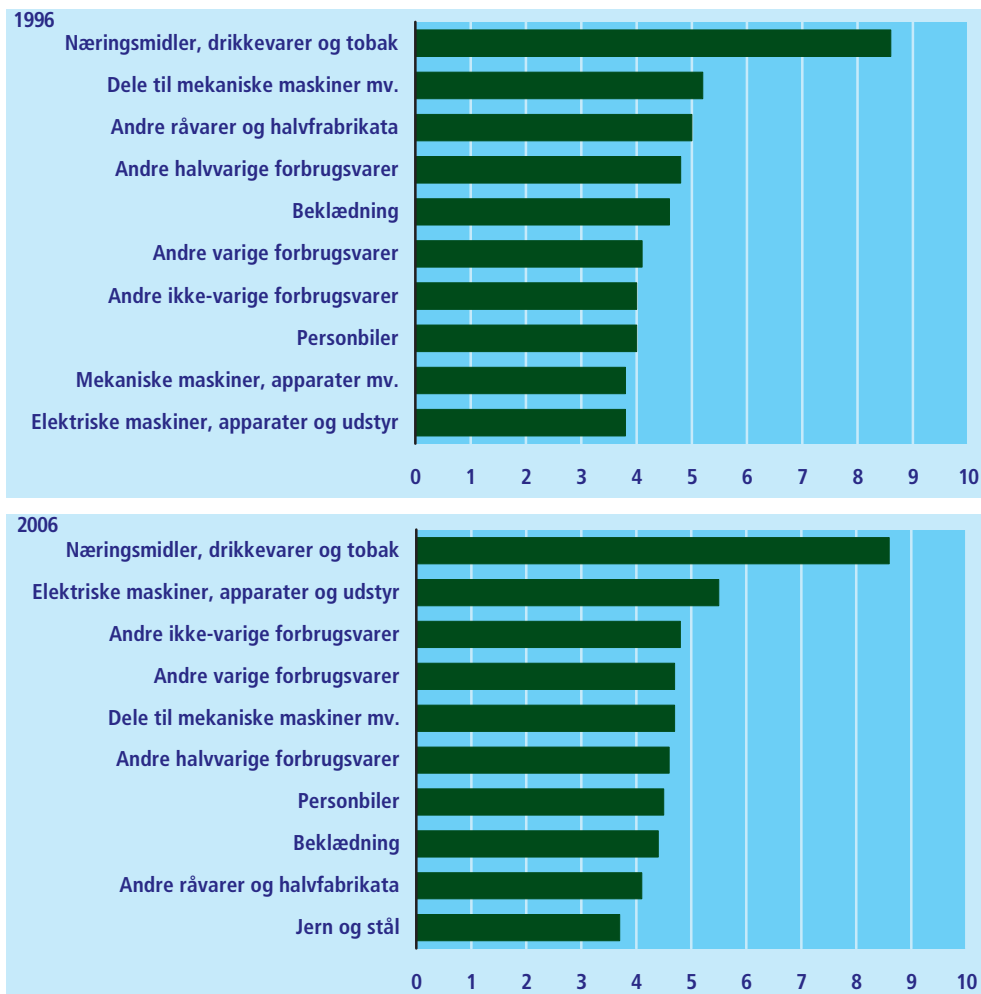
Figur 5 viser endvidere, at eksportkoncentrationen på de mest solgte varegrupper både er stor og stigende. Det skal dog bemærkes, at koncentrationsgraderne er påvirkelige af, hvordan man opdeler varehandlen på varegrupper. De ti mest solgte varegrupper i den danske eksport er i tiårsperioden steget fra 69 til 75 procent af den samlede danske eksport.

Dette viser, at dansk eksport i høj grad bygger på stor kommerciel, faglig og teknologisk spidskompetence inden for eksempelvis maskin- og vindmølleindustri, biokemisk industri, landbrug og fødevarerindustri.

De ti største importvaregrupper andel af den samlede vareimport

Procent

Figur 6

Vi importerer flere forskellige varer, end vi eksporterer

Andelen af og forskellene mellem de forskellige importvaregrupper er mindre end for eksportens vedkommende. Her udgør de ti største importvaregrupper kun halvdelen af importen i 2006. Det skyldes bl.a., at importen dækker langt flere efterspørgselskomponenter end eksporten. Importen dækker de private husholdningers direkte efterspørgsel efter udenlandske forbrugsvarer, men også erhvervslivets behov for råvarer, halvfabrikata samt færdige maskiner og udstyr.

It, elektronik mv. er nu den næststørste varegruppe

Den største varegruppe, næringsmidler, drikkevarer og tobak, udgør mindre end 9 pct. af den samlede import. Forskydningerne i importandelene på de væsentlige varer er af meget begrænset omfang. Det kan dog konstateres, at andelen af elektriske maskiner, apparater og udstyr siden 1996 er steget betydeligt – fra en niendeplads til en andenplads. Dette skyldes bl.a., at efterspørgslen efter it og andet elektrisk udstyr i hjemmet og på arbejdspladsen er eksploderet i de seneste ti år. Det er et godt udtryk for, at Danmark i stigende grad har bevæget sig ind i viden- og informations-samfundet.

Mængde- og prisudviklingen i udenrigshandlen

Import- og eksportmængderne er steget mere end BNP

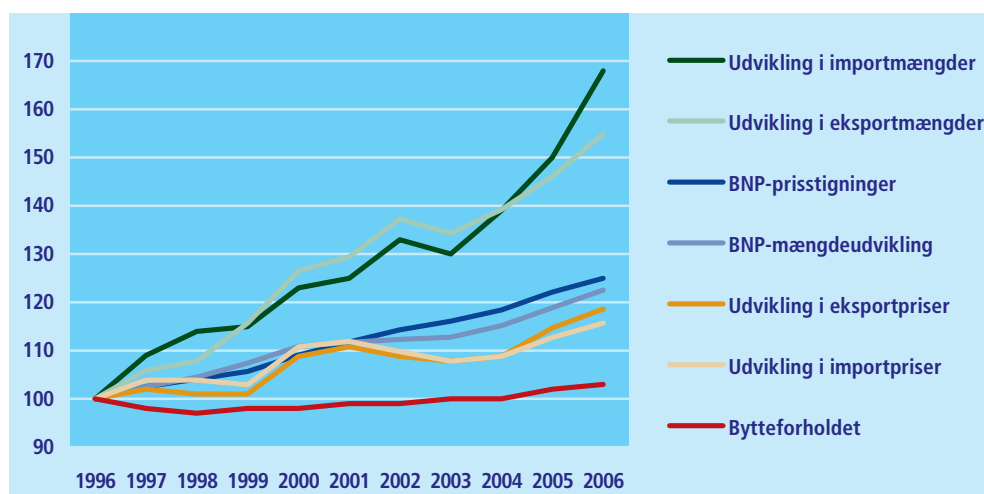
Når man skal analysere importen og eksporten, er det vigtigt at kunne vurdere mængde- og prisændringer hver for sig. I udenrigshandelsstatistikken er der til dette formål udviklet såkaldte enheds- og kvantumsværdiindeks, der tilnærmelsesvis kan vise udenrigshandlens mængde- og prisudvikling. På den måde kan man sammenligne udviklingen i import- og eksportpriserne, men også om disse priser stiger mere eller mindre end de indenlandske priser.

Det fremgår af figur 7, at både import- og eksportmængderne af varer i de sidste ti år er steget betydeligt mere end mængdeudviklingen i BNP. Import- og eksportpriserne er til gengæld steget mindre end det generelle indenlandske inflationsniveau (BNP-prisstigninger). Begge forhold indikerer, at en betydelig del af væksten i den indenlandske økonomi stammer fra udenrigshandlen, og at især importprisernes relativt afdæmpede vækst har bidraget til at holde den danske prisudvikling i ro.

Udenrigshandlens mængde- og prisudvikling

1996 = 100

Figur 7

I et tiårsperspektiv kan vi se, at BNP i faste priser (dvs. mængderne) er steget med 23 pct., mens priserne (de implicitte BNP-priser) i samme periode steg med 25 pct. Import- og eksportmængderne steg i perioden med hhv. 68 og 55 pct. Disse store mængdemæssige stigninger skal ses i sammenhæng med, at import- og eksportpriserne kun steg med hhv. 16 og 19 pct.

Bytteforholdet

Forholdet mellem eksport- og importpriser kaldes bytteforholdet

Bytteforholdet stiger, hvis eksportpriserne stiger mere end importpriserne. Hvis Danmark har et faldende bytteforhold over for udlandet, betyder det groft sagt, at Danmark skal eksportere en større mængde varer for at kunne købe den samme mængde varer i udlandet. Det modsatte gør sig gældende ved et stigende bytteforhold. Her kan Danmark importere flere varer for en uændret eksportmængde. En parallel udvikling i eksport- og importpriser giver derimod et konstant bytteforhold.

Der er ofte en omvendt sammenhæng mellem bytteforhold og konkurrenceevne. Sammenhængen kræver dog en nærmere analyse af årsagerne til udviklingen, da bytteforholdsindekset ikke tager højde for de mængdeændringer, der opstår som følge af prisændringerne.

Bytteforholdet påvirkes af både indenlandske og udenlandske økonomiske forhold

På den indenlandske front er det ofte sådan, at en stram økonomisk politik, der bekæmper den indenlandske løninflation, og som øger Danmarks internationale konkurrenceevne, får bytteforholdet til at falde, da importpriserne vokser mere end eksportpriserne. Omvendt vil en ekspansiv økonomisk politik, der får de indenlandske omkostninger og dermed eksportpriserne til at stige mere end importpriserne, drive bytteforholdet i vejret, men samtidig forringe Danmarks internationale konkurrenceevne.

Hvis en international højkonjunktur driver danske eksportpriser mere i vejret end de importerede priser, vil det med stabile indenlandske priser resultere i både en bytteforholds- og konkurrenceevneforbedring. I den sammenhæng vil en forbedring af bytteforholdet isoleret set være udtryk for en velstandsfremgang,

Tilsvarende kan en international lavkonjunktur tvinge eksportpriserne til at stige mindre end importpriserne. Her vil resultatet være et samtidigt fald i både bytteforhold og konkurrenceevne.

Ud fra figur 7 kan man konstatere, at bytteforholdet faldt gradvist i perioden 1996 til 1998, hvorefter det vendte med en let stigning op gennem resten af perioden for at slutte 3 procentpoint højere end i udgangspunktet.

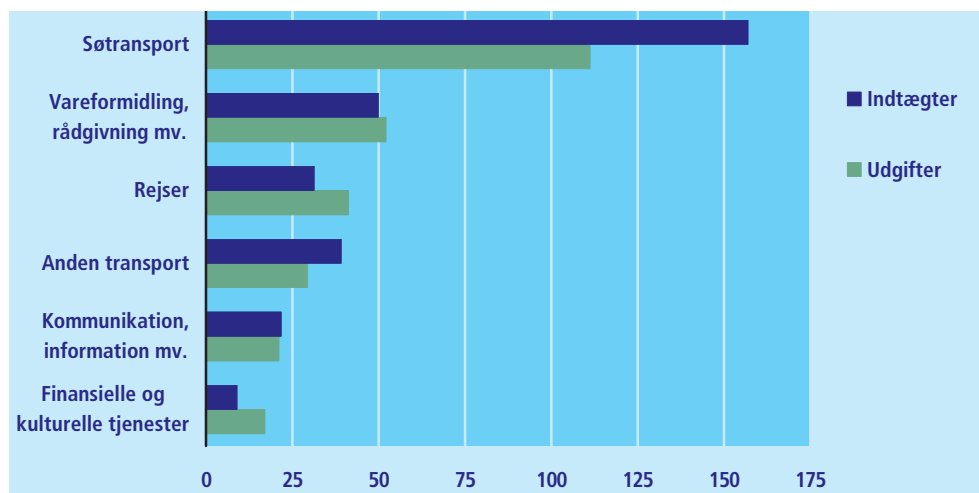
Handlen med tjenester

Varehandlen spiller en væsentlig rolle for Danmarks økonomiske samkvem med udlandet, men der foregår som nævnt også ret omfattende økonomiske transaktioner ud over varehandlen. Tjenestehandlen har i de senere år spillet en stigende rolle for Danmarks økonomiske relationer til udlandet. Sammenligninger over tid skal dog tolkes med en betydelig forsigtighed, da statistikken blev omlagt i 2004.

Tjenestehandlens indtægter og udgifter. 2006

Mia. kroner

Figur 8

Søtransport har langt den største indtægt og udgift

Søtransport er den helt dominerende tjenestekategori med en meget stor omsætning og indtjening. Man skal dog være opmærksom på, at tjenestekategorien søtransport ikke dækker rederibranchens samlede udlandsindtjening. Det skyldes flere forhold: For det første kan søtransport godt foretages af andre aktører end rederibranchen. For det andet har rederier ofte andre udgifter og indtægter end dem, der er knyttet til søtransportfunktionen. Det drejer sig bl.a. om løn til udenlandske ansatte, udenlandske renteudgifter og -indtægter, køb af forsikringstjenester, juridisk bistand m.m. Dertil skal lægges køb og salg af skibe i udlandet. Sidst, men ikke mindst har rederibranchen betydelige udgifter til bunkring (køb af brændstof) og proviantering i fremmede havne. Disse udgifter indgår ikke under tjenester, men som vareimportudgifter.

Danmark har underskud på rejseposten

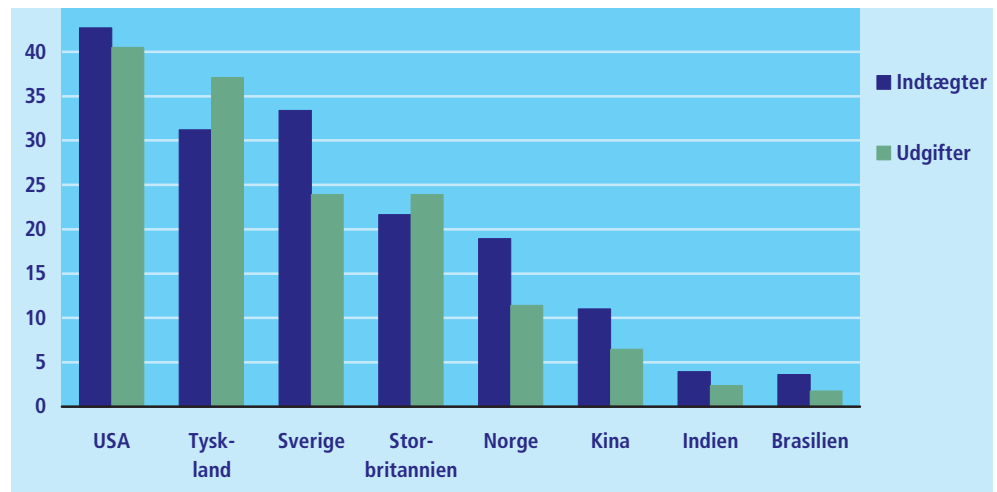
Det fremgår blandt andet af figur 8, at Danmark har et lille årligt underskud på rejseposten, hvilket er et udtryk for, at danskerne rejser mere i udlandet, end udlændige rejser og ferierer i Danmark. Dette kan ses som et velfærdstegn. Tidligere har Danmark haft periodevise overskud på rejseposten, sidst i 1992.

En stor post på udenrigshandlen med tjenester er vareformidling, rådgivning mv., som bl.a. dækker køb og salg af varer i udlandet, der ikke krydser dansk grænse (merchanding) samt administrative, økonomiske og juridiske tjenester o.l. Det fremgår af figur 8, at omfanget af disse tjenesteydelser er relativt stort, men opgjort for hele året stort set er i balance, hvilket betyder, at udgifter og indtægter stort set ophæver hinanden.

Tjenestehandel med udvalgte lande. 2006

Mia. kroner

Figur 9

USA er Danmarks største handelspartner med tjenester

Figur 9 viser, hvordan tjenestehandlen er fordelt på udvalgte lande. USA er vores største samhandelspartner på tjenestområdet. Det skyldes, at amerikanske kunder aftager hovedparten af søtransportens tjenesteydelser. Det forhold, at søtransporten hovedsagelig er knyttet til USA, er ikke nødvendigvis et udtryk for, at selve den fysiske søtransport foregår til og fra USA. Skibsfarten kan i princippet foregå på alle verdenshavene, men det afgørende i en betalingsbalancesammenhæng er, at de danske rederier sejler for amerikanske kunder. Den store tjenestesamhandel med Tyskland, Sverige, Storbritannien og Norge kan tilskrives landenes geografiske nærhed, og at de langt hen ad vejen har samme forbrugs- og produktionsmønster som Danmark. Igen kan vi konstatere, at Kina indgår med betydelige beløb i den danske tjenestehandel med udlandet.

Betalingsbalance og nettogæld

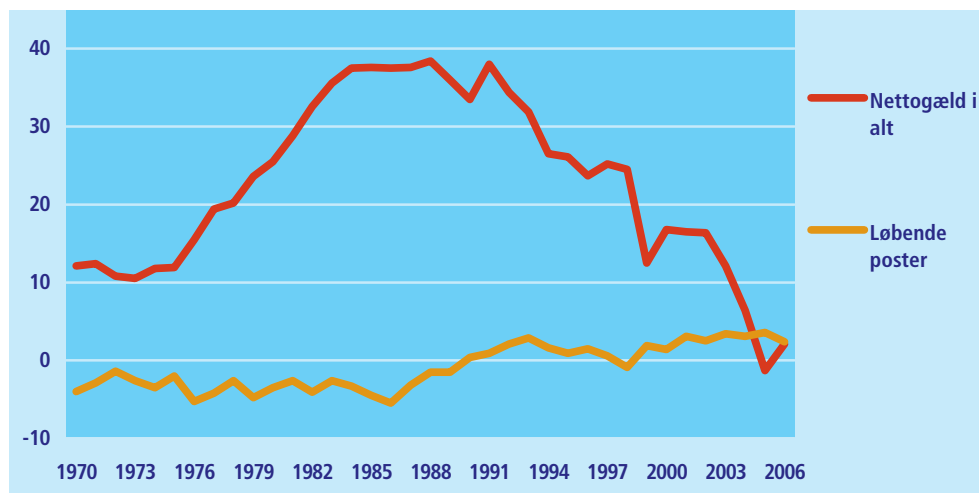
*Danmark
stort set gældfri*

I figur 10 kan man se udviklingen i Danmarks udenlandsgæld opgjort netto i forhold til under- eller overskuddet på betalingsbalancens løbende poster siden 1970. Figuren bekræfter forventningen om, at underskud på de løbende poster som hovedregel fører til en forøgelse af nettogælden, mens et overskud bidrager til at reducere udlandsgælden. Med det vedvarende løbende underskud på betalingsbalancen i 1970'erne og 1980'erne steg Danmarks nettogæld til at udgøre næsten 40 pct. af BNP. Da betalingsbalancen blev positiv i 1990'erne, begyndte Danmark at nedbringe sin nettogæld, således at Danmark stort set blev gældfri i 2005. Det helt præcise forhold mellem betalingsbalance- og gældsudviklingen hænger sammen med de forskellige værdireguleringer, der løbende foretages af gælden.

Betalingsbalance og udlandsgæld i forhold til BNP

Procent

Figur 10

Danmarks konkurrenceevne

*Konkurrenceevnen
afhænger af
mange faktorer*

Danmarks internationale konkurrenceevne, dvs. danske virksomheders evne til at konkurrere på de internationale markeder, er ikke et entydigt begreb. Begrebet dækker over mange ting, men først og fremmest handler det om de danske virksomheders lønomkostninger, valutakurser og produktivitet i forhold til udlandets. Hvis lønnen stiger hurtigere herhjemme end i udlandet, peger det umiddelbart på en forringelse af konkurrenceevnen – og omvendt. Når man skal finde et udtryk for den gennemsnitlige lønstigning i udlandet, vejes lønstigningen i de enkelte lande sammen med deres betydning for dansk udenrigshandel.

Konkurrenceevnen afhænger derudover af udviklingen i valutakurserne. Hvis for eksempel den amerikanske dollar stiger i kurs over for danske kroner, forbedres de danske virksomheders konkurrenceevne umiddelbart over for de udenlandske virksomheder, der fastsætter deres priser i dollar. Hvis danske arbejdspladser bliver mere produktive og dermed mere omkostningseffektive end tilsvarende udenlandske, forbedres den danske konkurrenceevne også.

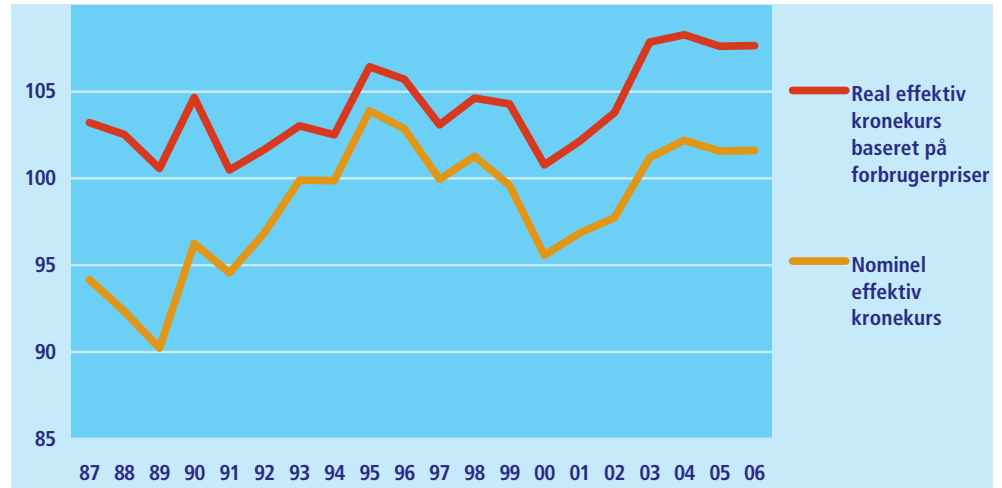
Den effektive kronkurs er et statistisk udtryk

Beregning af de effektive kronekurser er et sammenvejet statistisk udtryk for, hvordan den danske krone ligger i forhold til vore vigtigste samhandelspartners valutaer.

Effektiv kronkurs

1980 = 100

Figur 11

Den nominelle effektive kronkurs er et udtryk for den danske krones internationale værdi. Fra 2000 til 2006 er kursen steget med lidt over 6 pct. En stigning i den effektive kronkurs er udtryk for en opskrivning (appreciering) og dermed en forringelse af konkurrenceevnen alt andet lige.

Den reale effektive kronkurs sammenligner danske priser med udlandets

Den reale effektive kronkurs er baseret på forbrugerpriserne og sætter de danske forbrugerprisstigninger i forhold til vores samhandelslandes forbrugerprisstigninger (udtrykt i valutakorrigerede danske kroner). Af figur 11 fremgår det, at der gradvist siden 1994 er opstået et lille, men stigende gab mellem den nominelle og reale kronkurs, hvilket signalerer, at de danske forbrugerpriser er steget kraftigere end hos vores udenlandske konkurrenter. Man skal imidlertid være opmærksom på, at Danmark naturligvis konkurrerer på andet end på priserne alene.

Vi konkurrerer på andet end priser

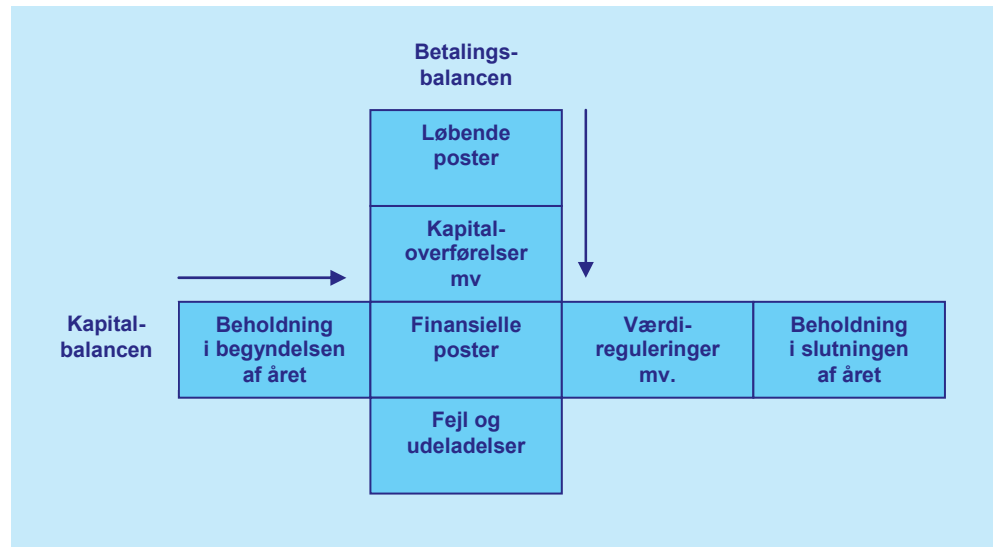
Det er vigtigt at understrege, at konkurrenceevne ikke kun kan udtrykkes i forskellige former for effektive valutakurser. Danmarks konkurrenceevne er i høj grad påvirket af stabile indenlandske forhold, dataleverancesikkerhed, innovationskraft, design og kvalitet m.m.

Udenrigsregnskabets principper

Betalingsbalancen er en opgørelse af samtlige økonomiske transaktioner mellem Danmark og udlandet i løbet af en periode (måned, kvartal eller år). Kapitalbalancen er derimod en såkaldt beholdningsopgørelse, som viser Danmarks samlede gæld og tilgodehavender, som er knyttet til et bestemt tidspunkt på året. Den principielle sammenhæng mellem de to opgørelser er vist i figur 12.

Principskitse over betalings- og kapitalbalancen

Figur 12

Betalingsbalancen kan læses oppefra og ned, mens kapitalbalancen skal læses fra venstre mod højre

Et overskud på de løbende poster, fx forårsaget af det forhold at eksporten er større end importen, indgår som en forbedring af Danmarks formuemæssige stilling over for udlandet, som fx kan ske i form af en forøgelse af udenlandske værdipapirer (de finansielle poster). Dette betyder, at kapitalbalancens nettobeholdning af udenlandske værdipapirer stiger. Stigningen kan ikke direkte aflæses i kapitalbalancens slutbeholdning, da de udenlandske værdipapirer hen over året kan have været genstand for ændringer i både valutakurser og kurser på aktier mv. I almindelighed betyder det, at hvis der er overskud på betalingsbalancens løbende poster, vil Danmarks udlandsgæld falde. Omvendt vil udlandsgælden stige, når Danmark har underskud på betalingsbalancen.

På kontoform kan sammenhængen beskrives således:

Beholdning ved årets begyndelse
 + årets finansielle transaktioner
 + årets værdireguleringer mv.
 = Beholdning ved årets afslutning

Betalingsbalanceopgørelsen

Betalingsbalancen opgøres efter det dobbelte bogholderis princip

Selve betalingsbalancen opgøres ideelt set efter det dobbelte bogholderis princip, hvilket indebærer, at enhver transaktion anføres både på regnskabets indtægtsside (kreditsiden) og udgiftsside (debetsiden).

Det dobbelte bogholderis princip betyder, at summen af alle beløb posteret under indtægter er lig summen af alle udgiftsbeløb, eller med andre ord at saldoen på den samlede betalingsbalance altid er nul.

Den løbende konto beskriver, om der er overskud eller underskud på betalingsbalancen

Den løbende konto udtrykker, om der til forbrug og investering er anvendt mere eller mindre end de indkomster, som netto er til rådighed for indbyggerne i Danmark. Et underskud på betalingsbalancens løbende poster er således udtryk for, at udlandet har stillet en del af deres økonomiske ressourcer til rådighed for Danmark. Dette fo-

rekommer sjældent uden en modydelse, idet udlandet normalt vil afkræve Danmark et afkast af de overførte ressourcer, fx rentebetalinger på ydede lån. Men gaver kan dog også forekomme, fx ulandshjælp.

Den løbende konto er den delbalance, der ofte påkalder sig størst opmærksomhed – og i daglig tale er udtrykket over- eller underskud på betalingsbalancen synonymt med over- eller underskud på betalingsbalancens løbende konto.

Betalingsbalancen

Figur 13

Indtægter/eksport (kredit)	Udgifter/import (debit)
A. Løbende konto (løbende poster):	
1. Eksport af varer	1. Import af varer
2. Eksport af tjenester	2. Import af tjenester
- Transport	- Transport
- Rejser	- Rejser
- Øvrige tjenester	- Øvrige tjenester
3. Aflønning af ansatte	3. Aflønning af ansatte
4. Formueindkomst	4. Formueindkomst
5. Løbende overførsler fra udlandet	5. Løbende overførsler til udlandet
Løbende indtægter i alt (1-5)	Løbende udgifter i alt (1-5)
B. Kapitalkonto (kapitaloverførsler):	
6. Kapitaloverførsler fra udlandet mv.	6. Kapitaloverførsler til udlandet mv.
Kapitalindtægter i alt (6)	Kapitaludgifter i alt (6)
C. Finansiell konto (finansposter):	
7. Direkte investeringer i Danmark	7. Direkte investeringer i udlandet
8. Porteføljeinvesteringer i Danmark	8. Porteføljeinvesteringer i udlandet
9. Afledte instrumenter i Danmark	9. Afledte instrumenter i udlandet
10. Andre investeringer i Danmark	10. Andre investeringer i udlandet
11. Nedgang i valutareserve	11. Stigning valutareserve
Finansielle indtægter i alt (7-11)	Finansielle udgifter i alt (7-11)
Indtægter i alt (1-11)	Udgifter i alt (1-11)
D. Fejl og udeladelser (= -A-B-C)	
Statistik, der bliver udarbejdet af Danmarks Nationalbank.	

På kapitalkontoen føres forskellige indtægter og udgifter af éngangskaraktér. En hovedgruppe er afhændelse og erhvervelse af rettigheder som licenser og patenter mv. En anden hovedgruppe er kapitaloverførsler som fx tilskud til investeringer i et uland.

Den finansielle konto, eller finansposterne, dækker økonomiske transaktioner i forbindelse med overdragelse af ejendomsretten til et andet lands finansielle aktiver og passiver. I betalingsbalancen bliver den finansielle konto underopdelt i hhv. direkte investeringer, porteføljeinvesteringer, afledte instrumenter, andre investeringer og ændringer i valutareserven. Sidstnævnte, som også kaldes international likviditet eller reservestillingen over for udlandet, svarer til Nationalbankens nettostilling over for udlandet.

Fejl og udeladelser opstår som følge af fejlagtige, manglende eller dobbelte indberetninger i de statistiske indberetningssystemer. Posten har karakter af en statistisk residualstørrelse, der får de bogholderimæssige sammenhænge til at stemme.